

**Оскуолаҕа бэлэмнээх буолууга
үөрэхтээхтэр хас да хайысханы
бэлиэтииллэр:**

Эт-сиин өттүнэн бэлэмнээх буолуу. Саамай ыарахан ноҕурууска – оҕо уруокка 45 мүнүүтэни тулуйан олоруута. Ити кэмнэ оҕо этигэр-сиинигэр улахан күүрүүнү ылар. Ол иһин оҕо этэ-сиинэ эрдэттэн бэлэмнээх буолуохтаах. Хас биирдии оҕо оскуолаҕа баран остуолга сөпкө олорору билэр, сатыыр буолуохтаах. Или тарбахтара эрчиллиилээх, ханнык илиитинэн уруучука тутан суруйарын билиэхтээх, сатабыллаах буолуохтаах.

Уйулҕата бэлэмнээх буолуута. Оҕо уйулҕатын тутулуга, сайдыыта оскуолаҕа бэлэмнээх буолуутугар улахан оруллаах. Уйулҕатын сайдыыта бэлэм буолбут оҕо элбэх кинилээх сиргэ сылдыарыгар, араас дьону кытта алтыһарыгар, билсиргэригэр чэпчэки буолар.

Оскуолаҕа барар оҕо уйулҕата бэлэмнээх буолуутугар манньк үөрэтиилэр бааллар:

— **Бэйэ (личность) бэлэмнээх буолуута.** Оҕо ситиһиигэ талаһыылаах буолуохтаах. Оскуола диэн тылтан оҕо толлубат, ол оннугар үөрэр, оскуолаҕа туттуллар биридимиэттэртэн астынар, олору ылыан, тутуон баҕарар санаата үрдүк буолуохтаах.

— **Иэйээнэ, санаатын күүһэ.** Оҕо бу манньк хаачыстыбалар олоҕурбут буолуохтаахтар: бэрээдэктээх, истигэн, үлэһит, биир сиргэ сатаан тулуйан олорор, эппиэтинэстээх, хомуллугас, тулуурдаах. Оҕо сыһаны онороруттан толлубат буоллабына, ону көннөрөргө талаһыылаах буолар. Ол аата кини санаата күүстээх, бэйэтигэр эрэллээх буоларга үөрэнэр. Оҕо санаата күүстээх буоларыгар төрөшпүт көмөтө, кыһаллара киниэхэ өссө үрдүк ситиһиилэри саҕар. Оттон төрөшпүт оҕотугар көмөлөспөт, кыһаллыбат буоллабына, оннук оҕо үчүгэйгэ таласпат, куттанар буолар.

— **Өй кыаҕа.** Оҕо болҕомтолоох, түргэнник бииртэн биир атынна болҕомтото холбонорун сатыахтаах. Бэриллибит соруку төбөтүгэр тутар, кыайан анаалыстыыр, эппиэт биэрэр, сыһанытын бэрэбиэркэлэнэр буолуохтаах. Үчүгэйдик, чуолкайдык сангарар, толкуйдуур, кэпсиир, тулалыыр эйгэтин билэр, дьоҕура сайдыбыт буолуохтаах. Оҕо бэйэтин билиитин өйүгэр тутар, ингэринэр уонна ол билиитин өйдүүр буолуохтаах. Төһөнөн оҕо элбэх билиилээх-көрүүлээх буоллабына, оҕо уонна төрөшпүккэ оскуолаҕа барыы чэпчэки буолуоҕа.

— **Социальной-психологической бэлэмнээх буолуута.** Оҕо бэйэтин кытта саастаах оҕолору кытта өйдөһөн,

доҕордоһон, тапсан-сатаһан сылдыара инники өттүгэр туох да улахан харгыстары көрсүбэтигэр улахан төһүү буолар. Оҕо оскуола үөрэнээччитэ буоллум диэн эппиэтинэс сүгүөхтээх, ону өйдүөхтээх. Оскуола боруогун атыллаабыт оҕо төрөшпүт өттүттэн өйөбүл саамай наадалаах кэмэ буолар, төһөнөн оҕо өйөбүллээх даҕаны, кини ордук бэйэтигэр эрэллээх, сана сүүрээһинэр кириилэрин чэпчэкитик аһарынар буолар. Бастакы күнтэн оскуола ис-тас оноһуута, үлэһиттэрин, учууталларын сыһыана оҕо улахан олуктары онорор. Бастакы көрүү-истии, сыһыан оҕо ингэр, өйүгэр, санаатыгар хаалар. Онтон олоҕуран оҕо оскуолаҕа сыһыана быһаарыллар.

Оскуолаҕа санга барар үөрэнээччи ситиһиилээх буоларын туһугар тугу сатыыр уонна билэр буолуохтаабын?

- **Болҕомто.** 20-30 мүнүүтэ туохха да аралдьыйбакка дьарыктаныхтаах. Биридимиэттэр, хартыналар майгыннаһар уонна майгыннаспат өрүттэрин арааран билиэхтээх. Сорудаҕы быраабылатынан сөпкө толоруохтаах. Чэпчэкитик, болҕомтолоохтук, түргэнник оонньуу быраабылатын өйдөөн сөпкө оонньуохтаах.
- **Суот.** 1-тэн 10-на диэри ахсааны билиэхтээх, ааҕыахтаах. Эбии (+), көбүрэтти (-), тэннэһи (=) бэлиэлэри билиэхтээх. Төгүрүгү анаардыахтаах, түөрт муннугу түөрт аныы араарыахтаах. Кумааҕыга үөһээ, аллараа, уңа, ханас хайысхаларын быһаарыахтаах.
- **Долобой.** 10-12 хартынананы өйдүөхтээх. Хоһоону өйтөн ааҕар буолуохтаах. 4-5 тылынан остуоруйалары, өс хоһооннору, таабырыннары өйтөн этэр, кэпсиир буолуохтаах.
- **Өйдүүр-толкуйдуур дьобур.** Этиини бэйэтин өйүттэн ситэриэхтээх (холобур, чаай итии, утах...). Элбэх бэйэлэригэр сыһыаннаах тыллар быыстарыттан атын барсыбат тылы билэн, булуохтаах (холобур, «ыстаан, наскыы, ырбаахы, остуол, бэргэһэ»). Пазл оонньуутун улахан киһи көмөтө

суох таныхахтаах, кумааҕынан борстой сөмөлүөт, хараабыл оноруохтаах.

- **Тарбах былчыннара.** Уруучуканы, харандааһы, киистэни сөпкө тутуу. Хартынананы сөпкө, таһыгар таһаарбакка кырааскалааһын. Кыптыйынан туттар сатабыл, аппликацияны сатааһын.
- **Тыл.** Аһаҕас, бүтэй дорҕоону билии, тылы сүһүөххэ араарыы, хас да тылынан этии оноруу, хартынананы көрөн кэпсээһин. Хоһоону өйтөн хоһоонноохтук (выразительно, интонационно) ааҕыы.
- **Тулалыыр эйгэ.** Өнү, дьибэ, ойуур кыылларын, көтөрдөрү, сибэкки ааттарын, мастары, оҕуруот аһын, фруктаны билиэхтээх, араарыахтаах. Дьыл кэмнэрин, айылҕа көстүүлэрин, Сахабыт сиригэр кыстыыр көтөрдөрү, ый ааттарын, нэдиэлэ күннэрин, оҕо бэйэтин аатын, араспаанньатын, төрөппүттэрин ааттарын, ханна үлэлииллэрин, олорор сиригэр, уулуссатын, дьибэтин нүөмэрин, ханнык идэлэр баалларын билиэхтээх.

Бу этиллибит ыйыктарынан сирдэтэн, оҕоҕут сайдыыта, билиитэ барсар буоллаҕына эһиги оҕоҕут оскуолаҕа киирэргэ бэлэм.

Хас биирдии төрөппүккэ тулуурдаах буолууну, оҕоҕотугар кыһаллыыны, көмөлөөх буолууну баҕарабын!

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ДОШКОЛЬНОЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ "ДЕТСКИЙ САД
"ХАТЫНЧААН" С.БОРДОН
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
"СУНТАРСКИЙ УЛУС (РАЙОН)"
РЕСПУБЛИКИ САХА (ЯКУТИЯ)

Оҕон оскуолаҕа

барарга бэлэмнээх

дуо?

Сантаева Виктория
Александровна
Воспитатель МБДОУ д/с
"Хатынчаан"
РС (Я) Сунтарский улус, село
Бордон

2024 с.

